

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду, донетом на седници од 28. марта 2016. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Владимира Лепосавића** под називом: „Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФР Југославије“. У том својству, Наставно-научном већу подносимо следећи

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

а) Подаци о кандидату

Кандидат Владимир Лепосавић је рођен 24. августа 1984. године у Бару (Црна Гора), где је завршио основну и средњу школу. Дипломирао је 2008. године на Правном факултету Универзитета у Београду са просечном оценом 10. На истом факултету је, школске 2008/2009. године, уписао докторске академске студије права (међународноправна ужа научна област) у оквиру којих је положио испит из предмета Методи научно-истраживачког рада, као и испите из осталих предмета предвиђених студијским програмом, укључујући два допунска предмета са одговарајућег модула мастер академских студија и одбрану преддокторског рада под насловом: „Територијални интегритет државе и право народа на самоопредељење – прилог позитивистичком учењу“. Успешно је одбранио семинарски рад под називом „Слобода изражавања као међународно људско право.“

Владимир Лепосавић је учествовао у раду бројних домаћих и међународних школа и семинара. За време основних студија, похађао је курс „Правна етика“ на Правном

факултету Универзитета у Београду и волонтирао у раду канцеларије *UNHCR*-а у Београду.

Организација Млади правници Србије доделила му је награду „Најбољи сарадник“ 2007. године. Награду „Најбољи студент“ добио је 2006. године од стране Студентске организације Београда, док је 2007. године уврштен међу пет најбољих студената Универзитета у Београду у избору дневног листа „Политика.“ Универзитет у Београду (Задужбина „Миливоје Јовановић и Лука Ћеловић“) му је три пута доделио награду за стручне радове из области грађанског и међународног права – од којих је последња, из 2013/14 године, награда за рад под називом „Плагирање и научни рад као ауторско дело – студија о проблемима доказивања.“

Као стипендиста Фондације Роберт Шуман, 2008. године је боравио на стручној пракси у Европском парламенту, у Бриселу и Стразбуру. Владимир Лепосавић је добитник престижне Фулбрајт стипендије за стручно усавршавање у Сједињеним Америчким Државама, у области међународних људских права. Током школске 2014/15. године, похађао је више курсева и одржао неколико предавања на Правном факултету у Вашингтону, као и у Институту за међународно образовање (*Washington College of Law, American University; Institute for International Education, Washington, DC*). У истом периоду, Владимир Лепосавић је стажирао у међународној адвокатској групи у Вашингтону (*Public International Law & Policy Group, A Global Pro Bono Law Firm*).

Аутор је више научних студија и чланака из области међународног права и међународних људских права. Члан је и оснивач неколико струковних и грађанских удружења. Од 2009. године ради као предавач на Правном факултету Универзитета Медитеран у Црној Гори. Говори енглески и италијански језик.

б) Подаци о написаним и објављеним радовима

Кандидат Владимир Лепосавић је написао и објавио следеће радове:

1. Војна неутралност у савременом међународном праву, Правни зборник 1-2/2010, Подгорица, COBISS.CG-ID 5573901;

2. Међународно кривично правосуђе – развијеност и домаћаји, Правни зборник 3-4/2010, Подгорица, УДК 341.645;
3. Прилог о регулативи права Европске уније у области ауторског и сродних права, Право и привреда, Београд, 2011; SOBISS.SR-ID 38196239;
4. Слобода изражавања као међународно људско право и предуслов интелектуалног развоја, Правне и инфраструктурне основе за развој економије засноване на знању“, Крагујевац, 2012; УДК 341.231.14;
5. Право потрошача на информисаност – осврт на међународне стандарде и регулативу права ЕУ, „Услужно право“, Крагујевац, 2013, УДК 366.65(4-672ЕУ);
6. Плагирање и научни рад као ауторско дјело – студија о проблемима доказивања, Смисао, Часопис Одјелења за друштвене науке Матице Српске – Друштва чланова у Црној Гори, 2-2013. УДК 001:7.061;
7. Прилог Његошевој одбрани, есеј, Подгорица, дневни лист Дан, фељтон, децембар 2013;
8. Осврт на неке карактеристике данашњег положаја Србије у светлу дихотомије Исток/Запад, Међународни скуп "Србија између Истока и Запада", Зборник радова Факултета за дипломатију и безбедност. Бр. 3, Београд 2014, COBISS.SR-ID 208171020;
9. Сецесија – пред вратима међународног права (монографија), Одјелење за друштвене науке Матице српске, Никшић 2013, ИСБН 978-9940-580-25-4
10. Вриједности хришћанске демократије (монографија, превод са енглеског језика), Фондација Роберт Шуман, Подгорица 2014.

в) Подаци о дисертацији

Докторска дисертација кандидата Владимира Лепосавића, под насловом „*Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФР Југославије*“ има 370 страна, заједно са литературом. Рад се састоји из пет главних делова, као и уводних и закључних разматрања.

Први део дисертације је посвећен концептуалној анализи већинског начела и потребе заштите мањина, и састоји се из два одељка. У првом одељку првог дела овог рада се говори о античким поставкама политичке организованости друштва, те о развоју идеје

и праксе међународног конституционализма. Други одељак посвећен је анализи начела народности и узрока међуетничких сукоб, закључно са описом и коментаром зачетака савремене међународноправне заштите мањина.

Други део дисертације бави се питањем титулара и појма мањина. Први одељак другог дела дисертације говори о дихотомији индивидуалних и колективних људских права, као и о мањинским правима као „индивидуалним људским правима са колективном димензијом.“ Други одељак другог дела дисертације подељен је у неколико целина, где се најпре излаже о „претходном питању“ стварних и правних мањина. У наставку, врше се одговарајућа терминолошка прецизирања и описују покушаји дефинисања мањина у међународном праву. Посебно се представљају национална и етничка припадност као основна обележја појма мањина, а затим детаљно анализира сваки од осталих елемената појма мањина – бројчани критеријум, услов недоминантног положаја, критеријум држављанске везе и субјективни елемент.

Трећи део рада посвећен је положају мањина у савременом међународном праву, и подељен је у три главна одељка. Кандидат прво нормативно анализира важећи систем међународноправне заштите мањина, где излаже опште међународно право (уговорно и обичајно), а затим, посебно, изворе и стандарде усвојене под окриљем Савета Европе, Европске уније и Организације за безбедност и сарадњу у Европи. У оквиру анализе општег међународног права, анализирају се извори директно управљени на заштиту мањина, али и они извори права међународних људских права који на општи или посредан начин одређују питање заштите мањина. Код анализе европског права, посебна пажња се поклања Европској конвенцији о људским правима и одговарајућој пракси Европског суда за људска права. Други одељак Главе III бави се питањем мањина и права народа на самоопредељење, а трећи одељак анализира питање легалности и легитимности хуманитарних интервенција.

Четврти део дисертације носи назив „Садржина, границе и примена мањинских права“ и подељен је у два одељка. У првом одељку кандидат представља мањинска права и обавезе. У овом делу најпре се говори о општим људским правима и, у том смислу, посебно анализира правило о забрани дискриминације, а потом утврђује доктинарна основа за примену тзв. позитивних мера, те кандидат представља посебна мањинска права: право на опстанак, право на идентитет, право на употребу језика, право на

одговарајуће образовање, као и право на ефикасно учешће у јавном животу. Посебан акценат стављен је на анализирању дужности припадника мањина. Други одељак овог дела дисертације посвећен је одређивању граница људских и мањинских права и слобода, као и питању механизма примене мањинских права и проблему примене међународног права уопште.

Пети део дисертације има карактер посебног дела и представља анализу и давање оцене положаја српске националне заједнице у земљама бивше Југославије. У првом одељку овог дела рада анализирају се опште политичке прилике на простору бивше југословенске државе и историја заштите мањина на Балкану са њеним савременим одликама. Потом се, кроз пет посебних одељака, анализира правно и фактичко стање у свакој од бивших југословенских република, уз изношење одговарајућих оцена и закључака.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације, у *ширем смислу*, јесте логички утемељено и научно аргументовано, сагледавање целокупности изазова који стоји пред светским друштвом када је у питању (правна) заштита мањина. Већ самој чињеници фактичког постојања мањина, односно њиховој угрожености, одговара читав низ друштвених активизама усмерених на спречавање и отклањање последица ове – систему и начину функционисања савремених политичких заједница урођене – неједнакости. Будући да је међународна заштита мањина део савременог процеса „хуманизације“ светског друштва, до данас су развијена, апстрактно узев, три генерална начина елиминисања непожељних и често веома сурових последица феномена мајоризације.

Најпре је реч о концепту једна нација-једна држава који је изнедрио начело народности као темеља и носеће снаге стварања модерних држава. Упоредо је сазревала свест о владавини права, где је хијерархији доследно примењиваних правних прописа претпостављен императив одговарајуће каквоће истих тих правила. Идеја и пракса конституционализма подразумева да, у модерним друштвима, јавна власт буде устављена и омеђена индивидуалним људским правима и слободама. Како у демократским системима јавна власт представља власт већине, то је једно од значења

конституционализма управо везано за супростављање негативној појави савремених друштвених система оличеној у мајоризацији, а која се у литератури често означавана синтагмом античке политичке мисли као „тиранија већине.“

Трећи вид савремене заштите мањина (националних и етничких мањина, *in concreto*) везан је за развој корпуса правила међународног (јавног) права, тј. његовог подсистема, права међународних људских права. Искуство међународне заједнице из два светска рата кључно је допринело сазревању (и правне) свести о потреби универзалне заштите основних људских права и слобода – која је своје отелотворење добила, превасходно, кроз начела и друге норме Повеље Уједињених нација и Универзалне декларације о људским правима, а затим и кроз међународне пактове о људским правима и друге међународне инструменте. Управо сфера међународноправне заштите мањина представља предмет проучавања ове докторске дисертације, у *ужем смислу* речи. Стога се посебно анализирају општа важећа правила међународног права, а затим и позитивноправна решења и стандарди европског међународног права – систем правне заштите мањина у оквиру Савета Европе, Европске уније и Организације за безбедност и сарадњу у Европи. Ова анализа подразумева, поред осталог, и освртање на материјалне изворе постојећег права мањина на међународном нивоу – где се апострофирају хтења, односи и намере којима је обележено доношење и примена конкретних норми.

Међународноправна заштита мањина је, према преовлађујућем мишљењу теоретичара права, непотпуна и партикуларна. Доктрина ово кодификује кроз ставове да се питање мањина налази између позитивног међународног права и прокламованих опредељења“, као и да је „за сада тешко доказати“ да је постојећом правном свешћу обухваћена и свест о потпуној међународној заштити мањина. Ипак, неспорно је да у погледу савремене заштите мањина сада постоји међународна нормативна основа. Иако је, дакле, систем међународноправне заштите мањина непотпун, постоји широко развијена свест о неопходности пуне заштите мањина – што укључује, пре свега, питање позитивног дефинисања мањинских права и разраду каталога истих.

Тешко је очекивати да, у условима политичке подвојености који владају у међународном друштву по овом питању, буде усвојена општа конвенција о заштити мањина. Због тога је сврсисходније посветити се анализи постојећих међународних правила, где је од квантитативног ширења опсега мањинске заштите важније да се ова

квалитативно концептуализује на начин којим се мањинама и припадницима истих обезбеђује најефикаснија могућа заштита – која, дакле, одговара *ratio legis*-у односних правила. Реч је о прецизирању о сваком од конкретних питања мањинске заштите и усвајању одговарајућих тумачења. Задатак доктрине, на плану општег међународног права, јесте да уобличи једну врсту интерпретативног тумачења чл. 27. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, чија грађа је садржана у пракси и коментарима Комитета за људска права, али и у раду осталих тела попут Поткомисије за спречавање дискриминације и заштиту мањина, где је посебно вредан, и у овој дисертацији анализиран, рад Специјалног известиоца, Франческа Капотортија.

Уз то, правила Декларације Уједињених нација о правима припадника националних, верских или језичких мањина, те она садржана у Оквирној конвенцији за заштиту националних мањина Савета Европе, као и норме бројних других конвенција, докумената и извора тзв. меког права – заједно са ставовима науке као помоћног извора међународног права – пружају довољно елемената да се може устврдити да је уобичајавање једног „потпунијег“ међународног правног правила о заштити мањина засновано на постојању одговарјућег *opinio iurs necessitatis*-а.

Штавише, хипотезе овог рада су анализиране и доведене у међусобни однос са циљем усвајања закључка о постојању недвосмислене обавезе територијалних држава на предузимање одговарајућих активности у циљу обезбеђивања заштите мањина и њиховог идентитета. Поменуте хипотезе нису, саме по себи, доктринарни новум, али је потребно сагледати их у њиховој потпуности и довести у нови међусобни однос. У том циљу се осветљују мање и више познати ставови науке, износе одговарајуће оцене, али и упућује на релевантна тумачења међународноправних извора и докумената укључујући праксу и ставове држава и међународних организација.

Сходно наведеном, **циљ** докторске дисертације јесте да се питање међународноправне заштите мањина размотри у контексту целине важећих правила међународног права – како, дакле, оних која се директно тичу заштите мањина, тако и оних која ово питање „посредно“ регулишу. Жели се постићи већа јасноћа и прецизност постојећих и тумачења која су, као сублимирајућа и евентуално нова, у раду понуђена.

На практичном нивоу, а са ослоном нарочито у последњем, петом делу рада (у којем се анализира и оцењује положај Срба у земљама бивше СФРЈ), циљ је да се

високошколским установама, националним представништвима, струковним удружењима и свим другим субјектима српске националне провенијенције учине доступним додатни аргументи у настојањима да српска национална заједница у земљама бивше СФРЈ, али и шире, опстане, сачува идентитет и културу и унапреди сопствени положај. Разуме се, исто важи и за најширу друштвену заједницу, где би свако ко се, на академском или практичном нивоу, буде бавио питањем међународне заштите мањина, могао у овом раду имати користан извор сазања одговарајуће научне вредности.

У научном смислу, циљ је да се на основу постојећих хипотеза, закона и теоријских знања, научно верификује достигнуто и поставе тачке ослонца за извођење нових хипотетичких оквира, а у циљу изградње целине система постојећих хипотеза као сређених, прецизних и проверљивих.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Рад на докторској дисертацији кандидата Владимира Лепосавића заснива се на неколико хипотеза.

I

Основна научна хипотеза од које се полази у овом истраживању има готово парадигматски карактер, а гласи да је постојећа међународноправна заштита мањина индиректна, непотпуна, као и да није универзална.

Једина општа норма која има својство формалног извора међународног права, а тиче се заштите мањина, јесте она садржана у чл. 27. Међународног пакта о грађанским и политичким правима, а која гласи: „У државама где постоје етничке, верске или језичке мањине, лица која припадају тим мањинама не могу бити лишена права да имају, заједно са другим члановима своје групе, свој посебни културни живот, да испољавају и упражњавају своју сопствену веру или да се служе својим језиком.“

Произлази да заштита која се на овај начин пружа мањинама није директна утолико што се гарантује кроз и на начин на који је предвиђена и за остатак појединачних грађанских и политичких права из корпуса међународних људских права и слобода. Поред

тога што се заштита не пружа мањинама као колективима тј. посебним друштвеним групама, она је позитивно дефинисана, што значи да, практично, може бити сведена на правило о забрани дискриминације. Такође, поменута норма Међународног пакта о грађанским и политичким правима не наводи исцрпно о конкретним правима мањина одн. овлашћењима која би мањине и њихови припадници имали према територијалној држави. Ипак, највећи недостатак поменуте одребе јесте тај што је њоме имплицитно остављена (призната) могућност да постоје државе које не поседују мањине, чиме је отворено више него дискутабилно, политичко-правно питање разликовања фактичких и правних мањина. Будући да појам мањина није дефинисан у међународном праву *stricto sensu*, те да не постоји такво тело које је овлашћено да оцени о (не)постојању етничких, верских или језичких мањина, јасно је да остаје отворена могућност произвољног одношења држава према моменту уопште обавезаности међународним правним правилом о заштити мањина.

II

Како би, макар у сфери доктринарног, правило о међународноправној заштити мањина било „довршено“ неопходно је прецизирати о појединим питањима мањинске заштите и понудити одговарајућа тумачења. Може се рећи да постоји интерпретативно тумачење чл. 27. Међународног пакта из 1966. године, оличеног у Општем коментару Комитета за људска права и Декларацији УН о правима мањина, али и у документима ОЕБС-а и другим међународним инструментима.

Овде је рећ о обавезама које територијалне државе имају према мањинама, а где формулација да „лица ... не могу бити лишена права“ ипак не може бити узета као одрицање обавезе територијалне државе да предузима мере и има активан однос у циљу потпуне (и суштинске) заштите мањина. Мишљење Франческа Капотортија (*F. Capotorti*), специјалног известиоца УН о питањима мањина, а које је потврђено и Општим коментаром Комитета за људска права, гласи: „Одговарајући културни развој захтева знатне људске и финансијске ресурсе, па би, сходно томе, права припадника мањина била без икаквог значаја уколико владе-државе не би пружиле помоћ.“ Такође, и у самом Пакту о грађанским и политичким правима (чл. 2 ст. 2) садржана је одредба о обавези држава да „предузимају потребне кораке, те законодавне и друге погодне мере“ ради остваривања

свих (па тим пре и мањинских) права која су овим уговором гарантована. Ако, дакле, постоји обавеза држава да предузимају потребне мере у циљу реализовања преузете обавезе поштовања основних међународних људских права, онда исто, и тим пре, мора важити и за права мањина – с обзиром на то да се ради о правима лица која припадају, *ipso facto*, бројчано инфериорној и у сваком другом погледу недоминантној, потенцијално угроженој групи. Тако и Декларација о правима припадника националних, верских или језичких мањина (УН, 1992), иако, формално-правно, није извор међународног права и поседује и друге, садржинске недостатке, предвиђа „дужност држава да штите... и стварају услове за унапређење идентитета мањина“.

Следствено, уз одговарајућа тумачења осталих правила међународног права, као и уз логичко-нормативну оцену о природи остваривања већине међународних људских права – изводи се хипотеза о неспорности обавезе (аколи и инхерентно) територијалних држава на предузимање одговарајућих активности у циљу обезбеђивања заштите мањина одн. њиховог опстанка, а тиме и идентитета и одговарајућих „акцесорних“ права.

III

У докторској дисертацији постављена је и хипотеза о могућности ефикасне међународноправне заштите мањина, а на начин да се ова пружа „припадницима мањина“, где се, при том, гарантује појединцима могућност остваривања признатих права „у заједници са другим члановима своје групе.“ Ермакора (*F. Ermacora*), као и већи део доктрине, истиче да одредба чл. 27. Међународног пакта из 1966. „искључује директну заштиту мањине као групе“, али да се ипак може схватити (протумачити) тако да има карактер и „инструмента заштите групе“; уз то, бројни су и они међународни и интрументи који као адресате мањинске заштите наводе управо саме мањинске групе.

Иако се међународноправна заштита, *stricto sensu*, ипак пружа припадницима мањина, дакле појединцима – она због тога не мора бити мање ефикасна. Напротив, постоје снажни аргументи који иду у прилог становишту да управо пружање правне заштите припадницама мањина омогућава најделотворнију заштититу и самих мањинских група као таквих. Три су групе разлога за овакво становиште. Прво, како је то објаснио и сам Капоторти у свом чувеном извештају, један од разлога због којих као титулари права

нису одређене саме мањине јесте тај што управо чињеница давања посебног правног статуса колективитету, какав је национална или етничка мањина, доприноси порасту тензија између саме те мањине и територијалне државе (тј. остатка становништва). Друго, још и важније, евенутално признавање колективних права мањинама отвара изузетно сложено питање начина вршења тих права; која би мањинска организација и/ли представништво било подобно и позвано да реализује права групе, а тиме и права појединаца, њених чланова; уско везано са претходним јесте и питање злоупотребе права припадника мањине од стране њеног (или „њеног“) представничког тела, заврши са могућношћу да се тако угрози сам концепт и идеја самосталног одн. слободног вршења признатих права. Коначно, у прилог постављеној тези иде и познат став науке о теоријско-логичкој контроверзности поделе на индивидуална и колективна права; ова подела није у потпуности јасна ни у теоријском смислу, док на бројним практичним примерима (и питањима) остваривања конкретних права, неретко остаје без икакве користи. Готово сва међународна људска права (са изузетком тзв. права солидарности и права народа на самоопредељење) јесу индивидуална, појединачна људска права. С друге стране, не постоји нити једно људско право које, на концу логичког разлагања поставке о индивидуи као *homo societatis*-у, не поседује нужно своју колективну димензију тј. које не захтева одговарајуће активности и предуслове створене од стране остатка људске заједнице.

У научном бављењу питањем међународноправне заштите мањина, највећи проблем остаје везан за чињеницу да једино обавезујеће а опште међународноправно правило (чл. 27. Међународног пакта о грађанским и политичким правима) оставља простор за разликовање фактичких и правних мањина. Такво разликовање кодификовано је на међународном плану формулом „у државама где постоје етничке, верске или језичке мањине“, што *argumentum a contrario* значи да односим правилом нису везане оне државе код којих мањине не постоје; није, разуме се, тешко закључити да овакве мањине постоје гдегод у свету, те да је заправо реч о томе да не постоји општа воља да се такво фактичко стање призна и статусно-правно. Овај моменат има за последицу колико неуређен, толико и неједнак положај мањина у међународном друштву. Стога, ако се, на нивоу доктрине, и може кодификовати нормативно заокружена дефиниција међународноправне заштите мањина, неспорна је чињеница да ова није универзална већ оставља ван домашаја бројне примере тзв. фактичких, стварних мањина.

IV

У докторској дисертацији изложене су још две хипотезе. Наиме, систематским тумачењем целокупног корпуса правила међународног права осветљава се однос института међународне заштите мањина са институтом права народа на самоопредељење и концептом тзв. хуманитарних интервенција.

Према извесним, и не тако ретким, тумачењима тзв. ремедијалних теорија, право народа на самоопредељење значи, изузетно, и право народа на једнострану сецесију. Услови који, према овим теоријама, „активирају“ право на сецесију нису уопште прописани позитивним међународним правом, док се у делу науке они свode на моменат „нерепрезентативности владе.“ Ово питање се „решава“ на начин како је то наведено у Општем коментару Комитета за људска права из 1994. године; у овом документу се истиче да право на самоопредељење припада народима као колективитетима, док су права мањина адресирана на појединце, из чега се закључује да „мањине имају овлашћење да се придруже већинским народима у остваривању тог права на одређеној територији.“ Овакво тумачење, како се приказује у дисертацији, не решава питање односа мањина и права на самоопредељење, и то из два разлога. Наиме, управо због тога што се у праву народа на самоопредељење наслућује могућност потезања сецесионистичког захтева према делу територијалне државе – изостаје спремност да се на међународном плану мањинама обезбеди уживање колективних права. С друге стране, питање мањина као, евентуално, титулара права народа на самоопредељење се решава у склопу испитивања правила о испуњености услова који се траже да би се једна друштвена група могла сматрати народом и, потом, оних услова који су неопходни за правноваљано вршење самоопредељења.

Непризнавање мањинама колективних права може, дакле, само привремено и делимично елиминисати могућност да се неке од мањинских група појаве у улози народа као титулара права на самоопредељење, с тим да се на тај начин сужава заштита самих мањина у међународном праву. Уместо тога, указује се на јасне ставове по којима право на народа на самоопредељење не рађа и право на једнострану сецесију – која је, иначе, пре

питање евентуалног територијалног спора неголи питање граница вршења једног међународног људског права.

Друго, како се институт тзв. хуманитарних интервенција жели утемељити у основу какав је угрожавање и грубо кршење људских, а тиме и мањинских права – логична последица бива да бројне државе „лек“ налазе у непризнавању мањинских права, а што неретко, као *circulus vitiosus* води, до кршења и игнорисања самих мањинских права. Због тога се пажња усмерава на испитивање легалности хуманитарних интервенција као таквих.

Овде наведене хипотезе (II, III, IV) саме по себи нису новум, већ препознатљива становишта доктрине, а која имају ослонац у тумачењу међународноправних извора и докумената, као и у пракси и у ставовима међународних организација и њихових тела. Међутим, поменуте хипотезе се сагледавају у њиховој потпуности и доводе у нов међусобни однос. Што је посебно важно, уместо квантитативног ширења опсега мањинске заштите, у раду се ова ова квалитативно концептуализује на начин што се правила о заштити мањина и припадника истих тумаче на „дозвољено“ широк начин – тј. на начин који одговара *ratio legis*-у односних правила. То посебно долази до изражаја у четвртом делу рада где се анализирају посебна права припадника националних и етничких мањина и где кандидат заузима став по којем територијалне државе несумњиво имају обавезу на предузимање одговарајућих мера и активности ради остваривања мањинске заштите.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Поред уводних напомена и закључка, дисертација садржи пет основних делова (Глава), од којих је свака подељена у одељке, али, даље, и одговарајуће уже целине.

Први део: Већинско начело и заштита мањине

Одељак 1: Већина, мањина и конституционализам

Одељак 2: Угроженост и заштита мањина

Други део: Питање титулара и појма мањина

Одељак 1: Одређивање титулара и природе мањинских права

Одељак 2: Појам мањина

Трећи део: Положај мањина у савременом међународном праву

Одељак 1: Међународноправна заштита мањина

Одељак 2: Мањине и право народа на самоопредељење

Одељак 3: Мањине и концепт хуманитарних интервенција

Четврти део: Садржина, границе и примена мањинских права

Одељак 1: Мањинска права и обавезе

Одељак 2: Границе и примена мањинских права

Пети део: Оцена положаја Срба у земљама бивше Југославије

Одељак 1: Политичке прилике и заштита мањина на Балкану

Одељак 2: Положај Срба у Босни и Херцеговини

Одељак 3: Положај Срба у Републици Македонији

Одељак 4: Положај Срба у Републици Словенији

Одељак 5: Положај Срба у Републици Хрватској

Одељак 6: Положај Срба у Црној Гори

У *првом* делу се мултидисциплинарним приступом и на општем плану разматра тзв. мањинско питање, где се посебно анализирају теме (античка политичка мисао и пракса, конституционализам, начело народности, међуетнички сукоби) чије познавање доприниси бољем разумевању самог предмета дисертације и служи као својеврстан увод за главни део рада у којем даље преовладава међународноправни аспект и нормативно-дескриптивни метод. У овом делу рада се анализира политичко-правна идеја конституционализма, и то превасходно са становишта положаја и права мањина у одговарајућој политичкој заједници и организацији. Износе се основне поставке античке политичке филозофије и њихове одговарајуће анализе и коментари из савремене литературе – а са акцентом на увиду да однос већине и мањине никако не може бити сведен просто на бројчану, математичку димензију тог односа. Даље се излаже о начелу

народности односно националности, које представља логичко-историјску претпоставку и главни разлог генерално неповољног положаја мањина. Такође, анализирају се материјални и, посебно, психолошки узроци међуетничких сукоба, а са становишта основних обележја идеје и идеологије народности односно национализма; у том смислу се закључује о томе да је (међународно) право тек један од механизма неопходних за успешну заштиту мањина. Напослетку, анализиран је зачетак и првобитни развој савремене међународноправне заштите мањина.

Други део дисертације се бави питањем природе мањинских права и одређивању појма мањина, и то ослањањем на ставове доктрине, као и на важећа правила међународног права и одговарајуће примере из праксе. Најпре се говори о мањинским правима као индивидуалним и/ли колективним правима, уз указивање на теоријску, односно политичку и практичну димензију ове поделе. Апострофира се тзв. колективна димензија мањинских права и ставови о мањинама као титулару права, али и они о мањинским групама као „рефлексом субјекту“ односне заштите; наводи се одговарајућа аргументација која иде у прилог стипулусања мањинских права као индивидуалних.

У другом одељку ове главе детаљно се анализира свако од питања релевантних за исправно и задовољавајуће одређивање појма мањина. У том смислу, прво се излаже о подели на стварне и правне мањине, као и о разлозима за постојање исте, уз изношење одговарајућих оцена и закључака.

Само одређивање појма мањина је извршено кроз анализу следећа четири посебна питања:

- (1) објашњење доминатних начина на које се приступа овом питању и вршење одговарајућих термиолошких прецизирања;
- (2) хронолошки преглед и анализа свих постојећих дефиниција мањина изражених у оквиру међународних организација и њихових посебних тела, чему су придружена одговарајућа мишљења доктрине;
- (3) ближе одређење појмова националне, етничке, расне, али и верске и језичке припадности, уз постављање националне и етничке припадности као генусног термина и обележја појма мањина;
- (4) детаљно анализирање и закључивање о сваком од елемената дефиниције мањина – бројчани критеријум, недоминантан положај, држављанска веза и субјективни елемент. У

оквиру анализе држављанства као елемента-услова дефиниције мањина, посебно се говори о подели на тзв. старе и нове мањине.

У *трећем делу* је изложена нормативна грађа међународног права заштите мањина, и њен централни део носи назив “Међународноправна заштита мањина.” Анализа релевантних извора позитивног међународног права се темељи на нормативно-дескриптивном методу, уз оцењивање места, домаћаја и међусобног односа сваког од наведених међународних извора. Такође, указује се и на поступак усвајања одређених међународних докумената и ставове држава у погледу уговорања обавезе посебне заштите права мањина. Ова анализа се најпре врши на нивоу општег међународног права, где се посебна пажња обраћа на Међународни пакт о грађанским и политичким правима и Декларацију о правима лица која припадају националним или етничким, верским или језичким мањинама. Део поменуте анализе је и приказ извора регионалног то јест европског међународног права, где се излаже о заштити мањина у оквиру међународних организација Савета Европе, ОЕБС-а и Европске уније. Посебно је обрађено питање јурисприденције Европског суда за људска права, а у случајевима који су релевантни за заштиту мањина и одређених њихових права.

У *трећем одељку* овог дела рада разматра се питање појма, врста и граница права народа на самоопредељење. Анализира се одређење појма народа и наглашава о томе да мањинска заједница може, у својству народа, бити носилац права на самоопредељење – док се као централно питање поставља и испитује статус једностране сецесије у међународном праву, која своје идеолошко и нормативно залеђе има у праву народа на самоопредељење.

Последњи део *треће главе* говори о концепту хуманитарних интервенција које често имају за свој, макар номинални, циљ заштиту мањинских заједница чија се права драстично крше. С обзиром да један тако далекосежан концепт нема своје упориште у позитивном међународном праву, посебно се анализира питање легалности и оправданости хуманитарних интервенција, уз одговарајући осврт на „револуцију људских права“ и њихово место у систему међународног права.

Четврти део рада носи назив „Садржина, границе и примена мањинских права“ и подељен је на два одељка. У првом делу се, полазећи од уобичајеног начина анализе овог питања у доктрини, говори о општим људским правима мањина и посебним мањинским

правима. Посебно се пажња поклања питању међународног правила о забрани дискриминације, те затим институту афирмативне акције. Централно место ове главе представља излагање о посебним правима мањина – где се, као најважнија, анализирају: право на опстанак, право на идентитет, право на одговарајуће образовање и право на ефикасно учешће у јавном животу.

На посебном месту се говори о обавезама (припадника) мањина, уз одговарајућа терминолошка и системска прецизирања о овом питању.

У другом делу ове главе се наводи о ограничењима људских, и у оквиру њих, мањинских права и слобода, а затим и о проблему примене међународног права – закључно са описом конкретних механизма примене људских и мањинских права као што су: (1) извештаји и саопштења држава, (2) поступци које пред међународним телима покрећу поједини и групе, (3) поступци пред међународним судовима и (4) остали механизми.

Напоследку, *пети део* дисертације има карактер посебног осврта на положај и права конкретне националне мањине у земљама диференцираног политичког и географског простора, и тиче се оцене положаја Срба у земљама бивше СФРЈ. У уводном делу ове главе приказане су основне одлике политичких односа на Балкану, поготово оне које се тичу настанка, трајања и распада југословенске државе, а наводи се и о развоју мањинске заштите који у случају балканских земаља има, рекло би се, засебну историјску законитост. Потом је дат сажет преглед одлика положаја Срба у Босни и Херцеговини, Македонији, Словенији, Хрватској и Црној Гори; и то кроз опис и анализу правног стања одн. законодавства релевантног за заштиту мањина, као и кроз опис и оцену фактичког стања у свакој од наведених земаља.

У последњем делу рада се жели осветлити сложеност практичне стране међународне заштите мањина и проблема примене важећих правила у пракси. Стога се положај српске мањине у свакој од територијалних држава квалификује са ослонцем у стандардима и садржини посебних мањинских права која су претходно у раду била детаљно разматрана. У том смислу је посебно знаковито да су све бивше југословенске републике уговорнице општих и регионалних међународних споразума о људским и мањинским правима, док је положај српске националне мањине у истим крајње неповољан; иако ова ситуација има себи својствене узроке, она баца светло на питање адекватне примене – о чему се у

Закључку сумира као о, ипак, најакутелнијем питању савремене међународноправне заштите мањина.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Овим радом се настоји смањити јаз оличен у анализираном ставу доктрине да се питање међународне заштите мањина налази између позитивног међународног права и прокламованих опредељења. Изнета тумачења се темеље на (приказано) широко прихваћеној свести о неопходности пуне заштите мањина – што укључује, пре свега, питање позитивног дефинисања мањинских права и разраду каталога истих.

Међународноправна заштита мањина, иако у међувремену значајно унапређена, ипак до данас остаје непотпуна (из истих, политичких разлога који су владали у периоду важења тзв. версајског система заштите мањина) носећи са собом обележје озакоњене неједнакости између народа, односно држава као главних субјеката и чинилаца међународне заједнице. Због тога се научни допринос ове докторске дисертације везује за допринос тумачењу постојећих правила у овој материји, где су изнета додатна и допунска тумачења и тако унапређено, макар на доктринарном нивоу, питање међународноправне заштите мањине.

Акценат је стављен, пре свега, на „доказивање“ инхерентног обележја правне заштите мањина, а које се тиче права на тзв. позитивну дискриминацију – што опстаје као закључак чак и уз „бојажљиву“ формулисаност међународних позитивних правних правила *in concreto*. Такође, ваљано су образложени остали одговарајући ставови попут већ наведеног о (и)релевантности и (не)целисходности одређивања мањина као колективног титулара гарантованих мањинских права.

Ова докторска дисертација доприноси свеобухватнијем и јаснијем сагледавању питања међународноправне заштите мањина. Овим радом се постојеће, горе наведене научне хипотезе доводе у нов однос, а што може бити од значаја за даље академско и стручно бављење питањем заштите мањине.

Питање заштите мањина је једно од питања које не оптерећује само теорију и праксу међународног права као таквог, већ дубоко засеца у живот сваке националне и уопште

друштвене заједнице. Мањине као, по природи, недоминантне, а тиме и угрожене друштвене групе упућују на важност бављења питањем њихове заштите. С друге стране, међуетничке тенезије, конфликти, па и тежи сукоби и непријатељства представљају својесвртан, логичко-цивилизацијски *ratio* бављења темом статуса, права и обавеза, пре свега, етничких мањина.

Када је о домаћим приликама реч, произлази да је ангажовање на снажнијој заштити идентитета и унапређење положаја Срба у земљама бивше СФРЈ више него оправдано – имајући у виду, пре свега, да је њихов положај у овим земљама веома лош, као и да иоле организовано деловање матичне државе у правцу побољшања истог једноставно не постоји. Бављење овим питањем у петом делу рада може у коначном бити од користи домаћим државним органима, образовним установама и другим колективима, укључујући, што је најважније, и представнике и припаднике српске националне заједнице у бившим југословенским републикама.

6. Закључак

Докторска дисертација под називом „*Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФР Југославије*“, неспорно обрађује веома важну и до сада недовољно истражену област заштите мањина у међународном праву. Кандидат свеобухватно и опсежно расправља о постојећем систему заштите мањина на универзалном и европском плану, износећи веома јасно и прецизно своје мишљење поводом одговарајућих спорних питања који се тичу ове заштите. Кандидат посебно расправља о правној природи ове заштите, као и о томе ко је њен титулар – појединац или колективитет. Посебну вредност ове дисертације представља и последњи део рада, где кандидат анализира положај Срба у земљама у региону.

Поменута докторска дисертација представља опсежан истраживачки рад, у којем је коришћен велики број извора, а нарочито актуелне стране литературе, коју кандидат вешто користи да би поткрепио своје ставове, полемисао са појединим ауторима и изводио смеле закључке. Такође, ова докторска дисертација не остаје само на темељној

научној анализи предмета истраживања, већ даје оцену проучаваних решења и праксе и нуди конкретна решења за унапређивање положаја мањина.

На основу свега наведеног, Комисија има посебно задовољство и част да констатује да докторска дисертација кандидата Владимира Лепосавића под насловом: *„Међународноправна заштита мањина са посебним освртом на положај Срба у земљама бивше СФР Југославије“*, представља самостално и оригинално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану. Комисија је, стога, слободна да предложи Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену предметне докторске дисертације и одреди комисију за њену јавну одбрану.

У Београду, 22. априла 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Миленко Крећа, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Ивана Крстић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

Др Бојан Милисављевић, ванредни професор
Правног факултета Универзитета у Београду